

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻՄՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՐԻ ԵՐՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՌՆԻՄ ԸՆԴԱՐՁ 18 ՄԱՅԻՍ 1863

ԹԻՒ 701

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՒՌՆԻՄ 18 ՄԱՅԻՍ

Ուսուցիչ կառավարութիւնը փութացաւ զատ զատ պատասխան տալու բարեկամական ծանուցող իրենք...

Գաղղիոյ պաշտօնական օրագիրը Մէլիէօր անուն շուքեով այս անհաղաթութիւնը փարատելով յիշեալ...

Գաղղիոյ կառավարութեան այս յայտարարութեան ինչ կը տեսնուի, թէ Բոլոնիայի գործքերը գետնա...

Սօսերս Մեծին Բրիտանիոյ արաւքին գործոց պաշտօնայ լորտ ճոճն Ռասէլ ևս զրուցեց թէ...

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՒ(1)

Կարգացիք 1863 ամի Յունիսը ամսոյ Մեղու Հայ աստուծի լրագիրն, որոյ մէջ կը գրէ Պօլսոյ Մասիս լրագիրը...

Ամենայն մարդ գրիչը ձեռքը առած բան գրելոյ ժամանակը պարտաւոր է մտածել, թէ երկրորդ կայ մէկ...

Այս այն յօդուածը ինչպէս կը տեսնենք, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ անխիղճ զրպարտութիւն ողորմելի վարդա...

(1) Այս յօդուածը Տփլիսի մէջ յուղարկեցաւ մեզ ի նրատարակութիւնը:

Մեր գաղտնիութիւնը այս պաշտօնական յայտարարութեանց վերայ հիմնելով, արարելոյս չունիմք...

Եւրոպայի գլխաւոր օրագրութեանց մէջ մօտերս հրատարակուեցաւ ծանուցող իր մի, զոր Բարձրագոյն...

Այս երեւելի գործոյ վրայօք եղած դժուարութիւնները հաստատուն կերպիւ կարգադրելու համար...

Սոսերս Մեծին Բրիտանիոյ արաւքին գործոց պաշտօնայ լորտ ճոճն Ռասէլ ևս զրուցեց թէ...

Գիտե՛ք արժան է, որ Սոսէրս պարանոցը փորել տալու համար...

Ի հարկէ Նորին Սրբազնութեան բարեբարութիւնը Կովկասի կողմանց Ռուսաստաններէ մասին է, ուրեմն...

Կովկասի կողմանց մարդիքը այս յօդուածոյ հիմնովն ստուծութիւնը լուսաւոր կհասկնան. նոյնպէս գլխուն թէ...

Կրթն թէ վանքերի բանտարկուած հարստութիւնը վարդապետներն անյաղ որովայնի կերակուր էր լինում...

Այս Կովկասու կողմանց վանքերի դրութիւնը ու որպիսութիւնը ու միաբանաց թիւը, ու նոցա թշուառ կոչութիւնը:

այսինքն ետ դարձող 20 հազար հոգին և 20 հազար հոգին որ ճանապարհ ելած պիտի ըլլան, գալու պիտաւելու համար:

Բարձրագոյն Գուռը շատ հիմնաւոր փաստեր յառաջ կը բերէ իւր ծանուցողոյն մէջ՝ վասն ընդունելութեան յիշեալ երկից գլխաւոր պայմանաց:

Եղիպտոսի փոխարքայ բարձրագոյն Իսմայիլ փաշային հրամանացը համեմատ, իւր առաջին խորհրդոյ քարտուղար և թարգման Օմուրնացի հայկազուն վեմափայլ Կուպար փաշան Կոստանդնուպոլիս պիտի երթայ մօտերս, ուր այս երեւելի գործոյն օտար տէրութեանց նկատմամբ կարգադրութեանը վրայօք...

Ընթեքէն հասած վերջին նամակները նշանակուած են արժանի նոր լուրեր չեն ծանուցաներ, բաց ի շարունակութեան եղեռնութեանց, որ դժբաղդաբար կը զործուին թէ Ընթեքի մէջ և թէ յիշեալ մայրաքաղաքէն դուրս:

Գարունդու վանքը, որ Գրիգորիսի Աղուանից կաթողիկոսի կառուցածն է, արդէն մէկիւրթ է Տաճկացի Դաւանի Սաղիմու և Մէյսարու վանքերն խնդ վիճակի մէջ են:

Գարունդու սուրբ Նշանայ վանքը՝ որ Զուռնիք իշխանը շինած էր, արդէն վերած է և հիմունքը միայն կը լինի: Եւրոպայ նահանգին ճոյնքու ու Գալաթայ վանքերն, որ սուրբ Եղիշէ Առաքելոյ կառուցած են, որոց մէջը կաթողիկոսացի դերեզման է կոտորուի, արդէն աւերակ են և ամայի: Այսմ մէկին մէջը նոր մէկ վարդապետ ուղարկուեցաւ իւր լուսարար և Գարունդու նահանգը, Հրանկան և Գաւուռ անապատներն, որոց մէկին մէջը Փօշ Միլիթար վարդապետը կնատէր, ու Վստիտանի իշխանի հրամանաւ իւր դատաստանագիրը կգրէր, արդէն աւերակ են և ամայի: Եղիշէ Առաքելոյ վանքն, որոյ մէջն է սուրբ Առաքելոյ նշխարը ու Վապադան թագաւորի դերեզմանը, ուր կնատէր երեմիս աւաղ հակապաշտն վարդապետը, որոյ քաջութեամբ հողորարար դերիւր ազատուեւ են Եռնականաց անդուծ ժանկերներէն, արդէն աւերակ է և ամայի: Դեմեականը՝ որ երբեմն ամառանոց էր Աղուանից կաթողիկոսացի և որոյ մէջ կը տնտէր Գրիգորիոս կաթողիկոսի նշխարը, արդէն հիմունքը միայն կը լինի: Պոկիսի բերքը, որ սուրբ Գեորգայ վանքն է, մէջը մէկ ողորմելի վարդապետ կրնակի ու երկրագործութեամբ կապրի: Հաւապտուկը ու սուրբ Յակոբայ վանքը, որ մեծերանաց էր կատու, ուրեմն որ կրնակէր Յովսէփի դիտման վրէ...

ինքն դարձել չարագործութեանց ինչ աստիճան ծանր ըլլալը մեր ընթերցողաց իմացնելու համար, արժան կը համարվիմք առաջիկայ մեր Վաղարշական Տեսութեան վերջը հրատարակել Լ. Թէնքի Լնդդիոյ դեսպան միտար Վ. Ս. Բարլէթին գրած բողոքագիրը:

Յունաստանի պահին գործքերը յառաջ երթալու վրայ են և հարկաւոր եղած պայմանագրութիւնները կը տորադրուին ի 1 տոտոն ի մէջ երեսփոխանաց երեք մեծ տէրուց, որ են Լնդդիա, Գաղղիա և Ռուսիա: Բաց յայտմանէ կը հատարուեն թէ Յունաստանի ապագան թաղաւոր, Տանիմարքայի կից յոմ իշխանը 1864 Մայիսի վերջը պիտի ամուսնանայ Լնդդիոյ վեհափառ թագուհւոյն չորրորդ դստերը հետ: այսինքն Լ. Թէնքի—Բարլէթին—Լ. Թէնքի իշխանուհւոյն հետ, որ այժմ տասնհինգ տարեկան է: Եւս ամուսնութիւնը՝ որ խիստ հաւանականաբար տեղի պիտի ունենայ, նոր շքեղութիւն մի պիտի ընծայէ Յունաստանի փոքրիկ թագաւորութեանը և Հելլենացւոց փառասիրութիւնը մեծապէս պիտի զգուէ Վաղարշի եթէ չյաջողեցան Սեփիւն Բերտանիոյ Լ. Թէնքի իշխանը իրենց թագաւոր ունենալու, անոր քոյրը իրենց թագուհի ընելու բարեբաղդութիւնը պիտի ունենան: Ուստի ցանկալի է բոլոր հելլենասիրաց որ Յունաստանի ժողովուրդը կարող ըլլայ այս ամեն բարեաց արժէքը ճանաչելու և փառանութեամբ, սիրով ու հանգարտութեամբ վայելելով դասնոք, օրըստօրէ արդիւնաւորեն նոյն հազարապիտ բարեքը ի բարօրութիւն իրենց հայրենեաց:

Տանիմարքայի տէրութիւնը՝ որուն թագաժառանգ իշխանին երկրորդ որդին պիտի տիրէ Հելլենացւոց վերայ, առայժմ 115 պատերազմական նաւեր ունի թէ առագաստաւոր և թէ՛ շոգեշարժ: Սակայն, բաղդաւորութեամբ, այս ազդէն ժողովուրդը սակաւաթիւ է: քանզի բուն Տանիմարքայի մէջ մէկ միլիոն 400 հազարի չափ բնակիչ կայ: Իսկ Լ. Թէնքի—Հոլլթէյն և Լ. Թէնքի—Գաղղիոյ դեսպանաց մէջ, որ միացեալ են առայժմ Տանիմարքայի հետ, 900 հազար հոգիի չափ կան: Բայ յայտմանէ Լ. Թէնքի վերջին մէջ քանի մի գաղթականաց երկիրներ ունի, որոց բնակիչները 123,000 հոգի են: Ուստի ըսել է որ Տանիմարքայի տէրութիւնը կը բազմանայ ընդամենը 2 միլիոն 423 հազար հոգիէ:

Մէքսիքայի մէջ Գաղղիոյ զօրաբանակը յառաջ կը բալէ յաջողութեամբ և յաղթութեամբ և արդէն քանի մը զլիաւոր ամբոյցներու տիրեր է:

Լ. Թէնքի մէջ, իրենտէրքսպուրի քաղաքին առջև յուսահատական պատերազմ մի պատահեցաւ: Հիւսիսային և հարաւային զօրաբանակաց մէջ: Եւս պա-

տերազմը թէպէտեւ երեք օր տեւեց ու երկու կողմէն մեծ արեւնահեղութիւն և մեծամեծ փնտնեք եղան, այսու ամենայնիւ որոշիչ բան մը չկայ տակաւին: այսինքն երկու հակառակորդ կողմէ ալ տակաւին բաւական զօրութիւն ունին մեծ գործունէութեամբ շարունակելու զպատերազմը:

Լ. Թէնքի թագաւորութիւնը բողոքագրոյն զոր Լ. Թէնքի Լնդդիոյ գեսպանը յուզարկած է Յունաստանի կառավարութեանը, և որուն վրայօք յիշատակութիւնը բրած է մը մեր նախընթաց քաղաքական Տեսութեանը մէջ:

ԳԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ ՄԵՍԻՆ ԲԵՐՏԱՆԻՈՅ

Ս. Թէնքի, 4 Մայիս 1863:

Մեծարգոյ պաշտօնեայ,
Ճամանակի մը ի վեր Ս. Թէնքի մէջ պատահած բռնաւորական գործքերը՝ որոնք շատ անգամ հիշեցնում են զօրաբանակին զինուորիկէն զօրծուեցան, այս բռնաւորական գործքերը կըսեմք, քանի մը ժամէ հետք այնպիսի ծանր կիրաւորանք մի ստացան, որ իրեն երեսփոխան Մեծին Բրիտանիոյ՝ չեմ կրնար լռել և չեմ ցանկանալ հիշեցնելու կառավարութեանը այն ամեն ազեւտայի հետեւութիւնները, որոնք անշուշտ այս անօրինութեանց արդիւնքը պիտի ըլլան: Անօգուտ է ասոցով քննել թէ արդեօք այս եղանակագործութիւնները քաղաքականութեան վերաբերեալ խորհուրդներով՝ ծագած են, թէ ինչպէս շատ անգամ զրուցեցին, օտարաց գրաւոր ու գաղտնի հնարքներովք քաշալերուած են, կամ ներքին կրկնապատկութիւններէն շատաշուքան, կամ այս եղանակագործութեանց պատճառը եսական ու ազգայնաց անհոգութիւնն է ի կարմանէ այն անարժան հիշեցնաց, որոնք դուրսէ պատերազմ են իրենց հայրենեաց օգուտը զոհել իրենց անձնական անարգ փառասիրութեանը: Առանց յառաջ ընթելու այստեղ ուրիշ մասնաւոր անեւրեքի եղանակութիւններ, որոնք տեղի ունեցան ժամանակէ մը ի վեր Ս. Թէնքի կրկնութիւնը մէջ և ուրիշ տեղուածք, արժան կը համարվիմք միայն յիշել զժառանգ աւատիացի կնոջ մի վերայ եղած բռնութիւնը, որ կրկնութիւն խաղաղութեան մէկն էր, և զինուորացի զինք մի թշնամանեցաւ թէ և հիշեցնայի զինուորական պաշտօնաւորի մը (օֆիսի) պաշտօնականութեան ներքե կը գտնուէր: Այս գործադուրը յարկաւորելով զիշուր զժառանգ կնոջ գաղտնի տարաւ և յետոյ այնտեղ թողուց, և այս վայրկեանէ մէջ իւր վերջին շունչը աւանդելու վերայ է, ի պատճառս վերջին ծայր նախառոտելիք ընկալելի՝ զոր իւր բարբարոս յարկաւոր կնոջը ունեցան անոր հետ:

Այժմ պարտք կը համարվիմք ինձ, մեծարգոյ պաշտօնեայ, հիշեցնելու կառավարութեան և ազգային ժողո-

վոյն ուշադրութիւնը հրաւիրել ի վերայ հարկաւորութեանը շուտով ազդու միջոցներ ի գործ դնելու, ոչ միայն որպէսզի այս չարագործները խաղաղապետութեանը որպէսզի անձնական ապահովութեան կրկնապատկութիւններ տրուին օտարականաց՝ որոնք Ս. Թէնքի մէջ կամ Յունաստանի թագաւորութեան օր և է կողմը կը բնակին: Տակաւին շատ ժամանակ չկայ, որ իրաւունք ունէի կարծելու թէ կառավարութեան և Յունաց ազգի ընթացքը ամեն գոյութեանց արժանի է, վասն համբաւութեանը և չափաւորութեանը զոր ցուցուցին ի ժամանակս վերջին քաղաքական փորձութեանց: Ապահովութիւնը՝ որ Յունաստանի թագաւորական գահը ունի, տի նախ շուտով այնպիսի իշխան մը որուն ընտրութեանը հաւանութիւն տուած են Ս. Թէնքի, Գաղղիան և Ռուսիան, այս ապահովութիւնը, կըսեմք, պէտք է որ նպատաւատուց ըլլալ, ոչ թէ աւելցնելու, այլ ընդհակառակէն զազդեցնելու: քաղաքականութեան վերաբերեալ տարածաշրջութիւնները և հաստատուն պահել հասարակաց ապահովութիւնը: Բայց կը ցուցնիմք մեծապէս որ իմ ակնկալութեանս գործադրութիւնը ի դերս և լաւ, և անխիտանութիւնը՝ իւր ամենապարզելի տեսքով կըստի Ս. Թէնքի մէջ: Ուստի Յունաստանի համարումը զժառանգաւոր արատացաւ, ի պատճառս այս անձերի յանցանաց որ տեղի ունեցան, և որ աւելի ցուցնի է, օտար հպատակաց զէմ գործուեցան: Հետեւաբար Յունաստանի մէջ բնակող օտար տեղի թեանց հպատակները վախի և վտանգի մէջ կը գտնուին միշտ և համապագայ իրաց այս կացութիւնը կընայ ընծայել օտարաց զազտնի հնարքներուն, որոց գործիք կը լինան անարգ ու չարակամ անձինք: Կրնայ ընծայել նաեւ քաղաքական և զինուորական իշխանութեանց վերջին աստիճան անբաւականութեանը և անցանդակութեանը՝ ի դպակ անկրթ ու խռովացող զինուորները: Անքաւապէս որ և իցէ այս կացութեան պատճառ, իմ կողմանէ կրեւորիման Մեծին Բրիտանիոյ վեհափառ թագ չեմ կրնար հաւանութիւն տալ իմ ներկայութեան այս օրինակ անարժան գործոց և այսպիսի յանցանք: Վասնորոյ ազալեմ զձեզ, մեծարգոյ պաշտօնեայ, առաջակայ նամակիս բովանդակութիւնը անյապաղ բացելէ քաղաքացի ժողովոյն, ծանուցանելով նմա միայն զամայն թէ որոշած էմ մայրաքաղաքէս մեկնելու, եթէ վախճան մի չարտիք իրաց այս վիճակին՝ անմիջական և ազդու կարգադրութեամբ:

Մնամ բազում յարգանք, և այլն
Բ. ԳԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ ՄԵՍԻՆ

Մօտերս, Լնդդիոյ ազգային երեսփոխանաց ժողովոյն մէջ խաղաղ գործոց վրայօք և մասնա՝ Վարդիի աւազակութեանց վրայօք վեհաբանութիւններ եղան:

Հապետը իւր աշակերտներովը, արդէն մէկը խաղաղաւերակ է, և միւսի մէջը մէկ մահտեօս կրնակի: Գանձասարու վանքը, որ երբեմն Աղուանից կաթողիկոսութեան էր, ու Գլխոյ վանք էլ կատար, այժմ վերջին թըլուստութեան մէջն է: որոյ մէջը կրնակի մէկ վարդապետ, որ կատարայ հոգեւոր կառավարութեանն անունը իբրեւ մէկ ծառայի: Մշականից վանքը, Գաղի վանքը, Խթրայ վանքը, Վաղարշապատ, Երեք Մանկուքը, որոյ մէջը երբեմն կաթողիկոս կրնակէր, այժմ աւերակ են և ամայի: Խաղայ վանքը՝ որ Արգու խաթունի կառուցածն է, ու մինչև երկու հարիւր հազար օրավարի չափ վարեկազող ունի, վարդապետաց աշխատութեամբ ու Դահ Սրաս արքայի շնորհօք, որ այժմ Զաւարիաց Բաղդասար մետրապոլիտ ջանքովը ստացուեցաւ, այսօր ուղղմովի վիճակի մէջ է և աւերակ, որ նոր մէկ խեղճ վարդապետ ուղարկեցին իւր լուսարար, որ կտանաւ սակաւ ինչ հոգեպահ անունը, որ մէկ ծառայի վարձ է: Կտիչ անապատը, Գեորգեանցը, Յաթովիլը, Եղիւտն ու սուրբ Խաչի անապատը, որոյ մէջը կը գտնուի սուրբ Գրիգորիսի Բիրեղոյ խաչը, ուր երբեմն կրնակէին կաթողիկոսներ, արդէն աւերակ են և ամայի: Ամարտսը՝ որ սուրբ Լուսաւորչու հիմարկածն է, ու սուրբ Գրիգորիսի ամբողջ, մէկ վարդապետ կրնակի ու հայրայթեւով օրական պարենը զժողովրդի համար կապրի: Փառնիստ Դանին ու Դաղիոյ արդէն աւերակ են ու ամայի:

Միւսնայ նահանգի Տաթևու վանքը, որ երբեմն վիճակաւից ու Աստուածարարութեան հանգիստարան էր, ու մետրապոլիտական ամբողջ, այսօր վերջին թըլուստութեան մէջն է, ու յետին ողբակցութեան արժանի: Իսկ Որոտնայ վանքը, որ երբեմն ահեղ կորոտացր Ունիթո-

նայ վէմը, Դառութի վանքը, Լաւուտի տնապատը, ուրբ Ստեփաննայը, Զալմուտ անապատը, ուր կուսանէր Մոսէս կաթողիկոսը, որ Դահ—Արաքի ժամանակը ազգիս արժանաւոր յիշատակաց ծառայութիւն կատարեալէր, ցաւալի վիճակի մէջ կը գտնուին: Սուրբ Ռատակայ վանքը, Երեցակայ վանքը, Մարինեայ վանքը, ու Թեփեկեայցը, որոնց մէջը Հայաստանեայց եկեղեցւոյ արարողութիւնը կրնայի ու ամենայն տեղ կտարածուէր, Թանահատի վանքը, որ հարիւր յիսուն տարի Լըվիւսնայ յառաջ է կառուցուած Միւսնայ իշխանաց ձեռքը, Աւարեակներէն սկսած քրիստոնէութեան ժամանակը, ու Ամազուքը, որ Օրբեկեայց ազգի հոգեւոր յիշատակն է, ու միւս բազմաթիւ Միւսնայ վանքերը, որ երբեմն երկրի պայծառ աստղերի պէս արեւակոն միարանութեամբ կը փայլէին, այսօրուան օրս բոլորն աւերակ են և ամայի:

Արարատեան նահանգի մէջը Բճնին, որ չորից մետրապոլիտարանաց մէկն է ու Գրիգոր Մաթիարտոսի հայրենիք, այսօր աւերակ է և ամայի: Կեչապիւր, Մաթրա վանքը, Հուսուց թաղը՝ որ Գրիգոր Մաթիարտոսի ազգէն յաջորդութեամբ Առաջնորդ հիստէին, նոյնպէս աւերակ են: Աղուց վանքը՝ սուրբ Ստեփաննոս քահանայի վանքն է, որ սուրբ Հովնաթիմանց խոտովանահայրն էր, Յոհանայ վանքը, Սաղմոսայ վանքը, Դաղարայ վանքը, Աստուածընկալը, Տեղիքը, Արուսայ վանքը, որ Գրիգոր Մամիկոնից իշխանի շնած վանքն է, ու (շատ) բազմաթիւ վանքայք, որ կը գտնուին Արարատու զաւաթի մէջը, արդէն աւերակ են և ամայի: Իսկ Գեղարայ վանքը և Խոթ—Վիրապը, կրնակին մէկ մէկ լուսարար վարդապետներ, որ հազիւ հազ մասնաւոր սնըն-

գով իւրեանց կրեւորութիւնն է:
Այժմ իմենք Վրաստանու վիճակը, ու թեւեք նօցու վտարացը, ու նրանց մէջ բանաւորիւսած հարստութիւնները: Հաղարծինու վանքը, որ Խաչատուր վարդապետի կառուցածն է, ու ինքն քաջ կրածիւր էր, Գօշ միւլթարայ վանքը, Կերանցը, Մակարայ վանքը, Մարեկը, Վարաղը, որուն մէջն էր երբեմն Վարաղայ սուրբ Նշանը, Դուկաս վարդապետին ձեռքը տարած խորանաշարը, Դարամուրտը, Կեանձու անապատ, ներք, այն է Զարեքը, Միւսապատը, Ռաֆանապատը, Մուտը, Բանտնցը, Մաթիւքը, Եղնախաղացը, օւ շատ անապատներ, որոց մէջը կրնակին սրբալիքոն միաբանք, ու կաշխատէին ազգի համար բանի և վարձապետութեամբ, բոլորն արդէն տեւակ են և ամայի: Խուսակերտը, որոյ վրանահայրն էր երբեմն Վարդապետ Բարձրբեղիցի, Խուսապը, Զեկը, Միւսին, Սուրբ Նշանը, Օհան Օմեկեայ անապատը, սուրբ Նշանը որ կառուցուէր կապի, սուրբ Գրիգորը որ Մամիկոնեանց կառուած էր վերջին ժամանակները, և ի նոյնպէս կառուցած, արդէն աւերակ են և ամայի: Հաղարտու Սաւանին, որ երեկի մեծաւորութիւն էին, առաջինը մեծաւորութեան ամբողջ, և երկրորդն նախադաս բոլոր վանքից, որոյ մէջը կրնակէր հինգ հարիւր միարան, օւ կը գտնուէր մեծամեծ գիտութիւններ, ինչպէս կը լինէր Վարդարան Գրիգոր թէ՛ «Բողոք գիտութեանց և մակացութեանց պարապելոյ», այսօր մէկ մէկ վարդապետներ կրնակին իւր լուսարար, ու մասնաւոր սնունդ կատանան վրաստանու հոգեւոր կառավարութեան: Վերայն ուր կրնակէր Գաւթ քաղաքիցին որ Լուսայ ժողովրդի մէջը գտնվեցաւ, նմանապէս խեղճ վիճակի մէջ է:
(Մեծարգոյ յարգք բռնալ է

Երեսփոխաններէն ոմանք մեղադրեցին Իտալիոյ կառավարութիւնը թէ չկրնար բարեկարգութիւնը հաստատել Եւրոպիոյ մէջ և որտ Գլխաւորը յաւելցուց թէ այս երկրին կայսրութիւնը աւելի ազէկ էր Պուրպուրեան ցեղին, այսինքն նախորդ թաղաւորին ախրապետութեան ժամանակը :

Ի պատասխանի այս մեղադրութեանց, լորա Բէլ մըրսթըն ազգու փաստերով պաշտպանեց Իտալիոյ կառավարութիւնը և խեղճեալ այս կառավարութեան անխնայ ջանքը չկրցին, ըսաւ, տակաւին անհետ ընել բոլոր անկարգութիւնները, բայց ասոնք Պուրպուրեան դրութեան հետեւութիւններն են և Վիքթոր Եմանուէլ թագաւորին պաշտօնը և պարտքը Իտալիոյ միաւորութիւնը կարգի գնել և հաստատել է : Այս պարտքը ըստ մեծի մասին կաւարեց սքանչելի կերպիւ, բայց Եւրոպիոյ տակաւին բացառութիւն մի կը կազմէ, ինչպէս արգելք, վասնզի Եւրոպիոյ Հոռոմի մօտ է, վասնզի զաղղկացի բերդաւոր զօրացունք մի կը պաշտպանէ : Հոռոմի մէջ Եւրոպիոյ նախորդ թագաւորը, վասնզի այս զօրաբանաւ կին ներկայութիւնը թոյլ կուտայ, որ առ նուազն 200 անդամներէ բաղկացեալ ժողով մի կազմուի Հոռոմի մէջ, որուն անխնայ և զօրծուեայ ջանքը ուրիշ նպատակ չունի, բայց միայն առաջակց գնդեր կազմել ի սրկիայից ամեն ազգաց և յուզարկել զանոնք Եւրոպիոյ երկրին մէջ, որ ամեն կերպ եղեւնութիւններ և չարագործութիւններ ընեն հասարակաց անդորրութիւնը վերգովելու համար : Երբեք այս համազգային կոնի կըսուի, անշուշտ ոչ :

Լորա Բէլմըսթըն այս իրաւունքները յառաջ բերելէ ետեւ ի պաշտպանութիւն Իտալիոյ կառավարութեան, ըսաւ թէ Վիքթոր Եմանուէլ թագաւորն իր շուտ պիտի յաջողի բարեկարգութիւնը համա իրելու Եւրոպիոյ մէջ, ուր վերջապէս օրէնքը արդարեալ պիտի տիրեն, ինչպէս Իտալիոյ ու Լորա Բէլմըսթըն մէջ :

Կազէթ ալ Վիլիս կոչուած լրագիրը Աստրիոյ յետ մէկ հրովարտակը կը հրատարակէ մայիսի 8 թիւով, որով Եւրոպիոյ Վիճակագրութիւնը ազգութիւն կը ընդհանրէ Գերմանիականի քաղաքական նշանորաց, որոնք դատարարուած են ի պատասխան մասնակցութեանը՝ զոր ունեցան 1848ին, 1849ին, 1850ին և 1851ին պատահած խռովութեցը :

ԱՐԴԱՐՈՒՄ

Քարիզ անուն լրագրոյ մայիսի 8 թիւոյ մէջ հետեւեալ յօդուածը կը կարդաւք :

Քարիզի Օսմանեան դեսպան վսեմափայլ Մէհմէտ փաշան, որ նոյնպէս դեսպան է Սպանիոյ տէրութեան քով, ամսոյս 6ին մայրաքաղաքէն մեկնեցաւ Մատրիա երթալոյ, որ իր դեսպանական գիւրծը :

Հստ խնդրոյ մեր, հետեւեալը հաղորդուած է մեզ :
ՔԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆԻՔ Ի ՁՄԻՌՆԵՒԱ

Այս տարուան խաղաղութիւնները անցեալ տարուանէ աւելի շատ և աւելի կանոնաւոր էին կրնանք ըսել քանի մը բացառութեամբ, և ժողովուրդը թափառակը կամ ոչ, տուտել ջերմութեամբ կը խոնկին ամեն գիշեր Վասպուրական թէ Կարսը թէ և վերջին քանի մը գիշերները բոլորովին զգուած կ'երեւին թէ օչկուած տարութեան և թէ նպատատաւորութեան իրարու վրայ կրկնութեանց համար. այսու ամենայնիւ առանց երեւի անտեղութեան մը, (ինչպէս որ պատահեցաւ յԱրեւելեան թատրոնի, տե՛ս Մարտի 1886) զրեւել վերջացած են ներկայացումները, և երեւի գիշեր վերջինը եղաւ :

Բոլոր դերասանք և դերասանուհիք զրեւել 15—16 հոգի կը կարգադրուէին, որոնց ամեն մէկը ըստ իւր կարիքի իւր ճիգն ընելու կ'աշխատէր . . . : Ասոնց մեծ մասը Պոլսէ բերուած էր, և քանի մը տեղացի երիտասարդ դերասանաց հետ հետեւեալ ներկայացումները տուին :

Լորդերցի Պոլսի, Յրանչէսար ալ Բիւրի, Արշակ Բ, Վահրամ, Երկու Յիսուսներ, Վիլիքիս, Հէրակլա, Հրապարտար, Սանդուխտ, Ազա, Աւգիլ, Փուրստեալ, Սէնարի Անտար, Վաթիկին Հօգուարտ, Բալթիկ Աւագակապա, Միհրդատ, Միսթար Դիւցարն, Տօն Սէլար ալ Պազան, և այլն : Ասոնց

երբը մատուցանէ վեհափառ Թագուհւոյն : Եւրոպիոյ վսեմութիւնն իր բացակայութեան ժամանակն իրեն փոխարորդ թողուց ի փարիզ՝ իւր առաջին խորհրդականը վսեմաշուք Յարութիւն Եֆէնտին Հ. Տասեան, որոյ յանձնուած է նաև դեսպանական գործերը՝ վեհափառ Սուլթանին յատուկ հրամանաւր :

Հայազգի ազնուական երիտասարդ քաղաքագիրտի մը այսպիսի բարձր և կարեւոր պաշտօն մը յանձնուելը մեզի մեծ և փառաւոր յոյսեր կուտայ իւր ապագային վերայ, ինչպէս կը բարեմաղթեմք, և բոլոր ազգին ոչ սակաւ ուրախութիւն կը պատճառէ :

Կարևորալի Նըղայրասէր լրագիրը, իւր թիւոյն մէջ որ ի 31 մարտի, հետեւեալ ծանուցումը կը հրատարակէ :

Վաղ առնեմք սիրելի ընթերցողաց մերոց՝ զի Աստուծոյ կոչեցեալ ժամագիրքն, որ առաքեալ աստ ի վէնայէ փափաքանք գնի ի համազգեաց մերոց, պարունակէ յիշքեան վարդապետութիւնս հակառակ ռազմափառութեան Հայաստանայց սուրբ եկեղեցւոյ :

Վասնզի հեղինակքն նորա համարձակեալ են առնել երեւելի փոփոխութիւնս յերգս Աստուածաշնորհ Հայրապետաց մերոց, ի պատկանութեան կողմն շրջելով զղղջամիտ բանս նոցա : (Քրիստի աղագաւ, յէջ 9 ի Առաւօտ լուսոյն և յէջ 67 յԱստուած անեղն, և յէջ 110 և 358 յԵրեքսրբեանն և յԱյսօր կանգնեցան : յորս տեսանէ ուշիմ ընթերցողն ընդ ձեռներէց համարձակութիւն ի մէջ հետեւոյն, շփոթել զմաստ բանից Հարց եկեղեցւոյն : Աստի ի գոլուտութիւն համազգեաց մերոց, յայտ առնեմք նոցա խոնարհաբար զհրաման հանդուցեալ Սիմօն կաթողիկոսի, որ իբրև կտակ ի Տօնացոցին աւանդէ սիրելի հօտին իւրոյ, մի խաբիլ ընդ դեղեցիկ տեսիլ գրեթէ տպելոյ ի Հոռովական Հայոց, այլ պարունակեալն ի նոսա թունաւոր բանից և իմաստից հայեցեալ՝ զգուշանալ գնել զնոսա և կամ ընթերցումը :

Վսեմափայլ Յովսէփ Զէլէպին Երուսաղեմէն, ընկերութեամբ իւր ազնուափայլ ընկերին, անցեալ շաբթու գաղղկական շոգեհաւով մեկնեցաւ Մարսիլիա երթալու, ուսկից փարիզ պիտի երթայ :

Ջրօսանաց և օդափոխութեան ճանապարհորդութիւն մըն է այս, զոր կընէ վսեմափայլ Յովսէփ Զէլէպին, և որ չեմք կարծեր թէ երեք ամիսէն աւելի տևէ :

Վաղ առնեմք յարգող պարոն Գարեգին Յովհաննէս փափաղեան, վաղեմի աշակերտ սուրբ Մեսրոպեան դպրոցին քաղաքիս, որ եօթը տարիէ հետէ Չուրիկ կը բնակի առեւտրական գործովք, անցեալ շաբթու Թրեքտու շոգեհաւով առ ժամանակից կերպիւ հասաւ Իզմիր, յայցելութիւն իւր եղբայր և իւր ազգականաց :

Ասոնց յարեւել նաեւ քանի մը Զուրուտներ և կարճ կատակիր զուրուտներ ու կատակերգութեանց հատուածներ, ինչպէս, Համաւորութեան Վարձատրութիւնը, Արամայ Բիւլը, Բանի Անուանութիւնը, Միամիտ Գիւղացին, Մէկ Ժամ Բանտարկութիւն, Մեր Բժիշկէ, Երկու Մոտացկոտներ, Կովտային Յուշակը, Ճինարո կամ Անյիւշար Բարեկամութիւն, Անկուտի Որկնամբը, Ազգակալուր, և այլն, հայերէն և տաճկախոսն հայերէն : Գերասիմական խումբը հետեւեալն էր .

Պ. Յ. Վարդուխան .	Օրբորդ Պաշտա Փափաղեան .
» Մ. Մարտեան .	» Թագուհի Թեքիտազցի .
» Գ. Վ. Լճեցի .	» Ս. Զաւենի Թագաւորեան :
» Յ. Խրիստեան .	
» Գ. Թուղանեան .	
» Յ. Փափաղեան .	
» Յ. Վարձապետեան :	
» Յ. Աճեմեան .	
» Գ. Արշէկընեան .	
» Ս. Միլիանեան .	
» Յ. Տափառեան .	
» Յ. Խրիստեան .	
» Պ. Լիմանեան .	
» Կ. Մարտեան :	

Վերջինից վրայ հոս կարճ ի կարճ ըսելով վարդապետ Երկարորէն կը խօսինք թէ իրենց, թէ ներկայացմանց, թէ ժողովրդեան և թէ թատրոնին վրայ :

Պիտի շարունակուի :

Յիշեալ պարոն Յովհաննէս փափաղեանը ազնիւ ու ազգասէր երիտասարդ մըն է, որ իւր ուսումնականութեամբ և իւր համեստ ու խոհեմ բնաւորութեամբ Հայոց ազգին պատիւը կաւելցրէ :

Պուրստիկ Հայոց եկեղեցւոյն շինութիւնը լմընցած ըլլալով, անոր օծման հոգեւոր հանգէսը վաղը, որ է Կիրակի, պիտի կատարուի մատակարարութեամբ մեր դերասանու առաջնորդ տէր Պողոս սրբազան արքեպիսկոպոսին :

Յիշեալ փոքրիկ և դեղեցիկ եկեղեցին, որ Իզմիրի Հայ ժողովրդեան արդեամբը շինուեցաւ, նուիրեալ է Նրեման սրբոյ խաչին :

Իզմիրէն բազմաթիւ Հայ բարեպաշտ անձնոց արք և կանայք, կը պատրաստուին վաղը Պուրստիկ երթալու յիշեալ հոգեւոր հանգիսին ներկայ գտնուելու համար :

Պուրստիկ դեղը, որ Իզմիրէն հոգիւ թե՛ ժոռ քաղաքի է, առայժմ քանի չափ Հայոց տուն կայ որոց ինքս մեծագոյն մասը ձմեռը Իզմիր կիջնէ : Այսու ամենայնիւ կը լուսնացուի, թէ քիչ ժամանակ կուան մէջ Հայ բնակաց թիւը կաւելայ նոյն դեղին մէջ, մանաւանդ եթէ բանիբուն քահանայ մի իրեն բաւական եղած ապրուստով, կարգուի նորաշէն եկեղեցւոյն մէջ, և հայերէնի դաստառութիւնը հաստատուի տղայոց համար :

Անցեալ շաբթու Իզմիրի Հայոց գլխաւորները ի ժողով հրաւիրուեցան յազգային առաջնորդարանը ի կարգադրութիւն հրիտակին հանդուցեալ Երեւելեան Գրիգոր աղայի : Երբ գերապատիւ որդաւոր Վաղարշ թեպետեալ յատուկ ատեն խոսեցաւ ի իրենց չափ անձինք հրաւիրած էր, սակայն կը լսեմք թէ 20—25 հոգի միայն գումարուեցան : Վերջապէս այս ժողովը թէ և սակաւաթիւ, իւր մէջէն մասնաժողով մի ընտրեց, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ հաւատարմութիւն բանիբուն անձ մի փնտել, որ ազգին կողմանէ Տփլիս և Բեքերպուրի երթալով յիշեալ հրեա տակը ձեռք բերէ :

Այսպիսի արժանաւոր անձ մի գտնելէ ետեւ, յիշեալ Մասնաժողովը իւր ընտրութիւնը Վաղարշեան ժողովոյն առջև պիտի դնէ, և Վաղարշեան ժողովը միաբանութեամբ երեսփոխանական ժողովոյն օրինաւոր քուէարկութեամբ կատարեալ որոշում մի պիտի տայ այս ազգային կարեւոր գործոյն :

Կը բարեմաղթեմք ի բոլոր սրտէ, որ առանց ժամանակ անցնելու, արժանաւոր անորէնութիւն մի ըլլայ և յաջողութեամբ լմընայ այս կտակին խնդիրը, որ գծադրութեամբ շատ տարիէ ի վեր ի կախ կը մնայ ի մեծ վնաս ազգային օգտից :

Մալմայի Անդրեանի դպրոցը առայժմ անհաւաստի աշակերտ կը դառնուի, որոց մէկը զմեզ հետեւեալ և միւրը հայաստանցի է : Ասոնք մեծամեծ գլխութիւններ կընեն յիշեալ դպրոցին բարեկարգութեանը և զանազան դաստառաց բարեխախտ ջանքերը վրայ : Մալմայի դպրոցին վերադառնալ բանիբուն, խոհեմ և զործունեայ անձ մըն է, որ ամենայն ուշադրութեամբ և հայրական սիրով հոգ կը տանի աշակերտաց յառաջադիմութեանը և ամեն ամեն կերպ բարեկարգութեանը վերայ :

Կոստանդնուպոլսոյ Բերայի Հայոց Երեւելեան թատրոնին մէջ մօտեւ ցաւալի խոռվութիւն ու անկարգութիւն մի տեղի ունեցաւ . որուն պատճառը կը լսեմք թէ գերաստանաց անվճար մնալն էր ի կողմանէ անտեսական վարչութեան թատրոնին : Գիշեր մի, երբ թատրոնը լեցուն էր հանդիսատեսներով և ներկայացման մի առաջին մասը կատարուած էր, գերաստանաց խումբը վրէժնորդութեան ոգիւ շարժեալ, չուկեց շարունակել և լմընցընել սկսեալ ներկայացումը, և այս դէպքէն ծագեցան խռովութիւնը և անկարգութիւնները, զորս վերջ յիշեցինք :

Յիշեալ մայրաքաղաքէն հասած լուրերը դժբաղդաւ բար օգտակար չեն ազգային սահմանադրութեան շուտով ի գործ դրուելուն վրայ : Ոմանք գործադիր Յանձնաժողովոյն դանդաղութեան դէմ գանդատ կընեն, ուրիշները կը դադարաւորն ընդդէմ թաղական խորհրդոց ոմանց, որպէս թէ զանազան պատճառներով կուղեն արդեւ ըլլալ գործադիր Յանձնաժողովոյն տուած հրահանգացը, և այլն :

